

SUÇ KOLLUĞU

Prof. Dr. Öztekin TOSUN

İÇİNDEKİLER

I — Genel olarak kolluk; II — Kolluk içinde suç kolluğu; 1) Tanım; 2) Terminoloji, 3) Görevleri, 4) Nitelikleri, 5) Tarihçesi. III — Suç kolluğu konusunda sistemler: 1) Suç kolluğu işlerinin aynı kolluk kuruluşunca yapılması sistemi, 2) Suç kolluğu işlerinin ayrı bir kuruluşça yapılması sistemi, 3) Karma sistem, 4) Sistemler hakkındaki görüşümüz. IV — Ayrı suç kolluğu kuruluşunda bunun nereye bağlanacağı sorunu: 1) Suç kolluğu savcılığa bağlı olmamalıdır görüşü, 2) Suç kolluğu savcılığa bağlı olmalıdır görüşü, 3) Karma sistem. V — Sonuç.

I. GENEL OLARAK KOLLUK

Kolluk, toplumların iç korunmasını yani dışa karşı korunmasını değil de, içe karşı korunmasını sağlayan faaliyetlerdir¹. Yabancı dillerde bu faaliyete polis dendiği zaman görevsel anlamda kullanılan bu kelime, bu faaliyeti yapan kimseleri belirtmek için de kullanılmaktadır; bu son durumda sübjektif anlamda kullanılan bu kelime ile bir kişi veya kuruluş kastedilmektedir. Kolluk organ olarak alındığında halkın düzenli, güvenli, sağlıklı, huzurlu yaşaması için kanun hükümlerine uymayı sağlayan organ anlaşılmaktadır². Kanun hükümlerine uymayı sağlamak ise gerek bunlara aykırı hareketleri önlemekte, gerekse aykırı hareket edenleri cezalandırmada araç olmak sayesinde mümkün olabilmektedir; sonuçta polis kamuyu koruyan kanunlara karşı gelenlerin hareketlerini durdurmaktadır.

1) PERROT, Daniel : Manuel-formulaire de police administrative et judiciaire. 5. éd., 1945, sh. 13.

2) SICOT, Marcel : Police générale et police judiciaire (Revue internationale de criminologie et de police technique, 1954, vol. VIII, sy. 1, sh. 32/33).

II. SUÇ KOLLUĞU

1) Tanımı

Kamuyu koruyan kanunları ihlâl etmeyi yasaklamak için bir yandan ihlâllere engel olmak, öteyandan da buna rağmen onları ihlâl edenleri cezalandırmak gerekmektedir. Yapılmış kanunları ihlâl etmeyi önlemek, bir bakıma bu kanunları yürütmek demek olduğundan kolluğun bu faaliyetine “idarî” faaliyet demektedir. Hiç bir kişi tereddüt etmez. Bunun yanında, ihlâl etmiş kimsenin cezalandırılması için yapılan faaliyet, eğer buna hâkim karışmış ise, artık idarî değil, fakat “yargısal = kazaî” olmaktadır. Bu ikisi arasında olan kısımda yani suçlunun ceza mahkemesine çıkarılmasından önceki kısımdaki delillerin tespiti ve aranması, toplanması faaliyetinin hâkim niteliğine sahip olmayan kişilerce yapıldığı görülmektedir; işte kolluğun kanunların koruyucusu olarak yaptığı ve aslında yine önleme görevini sağlayan bu faaliyetine bir çok ülkelerde “adli polis”, “suç kolluğu” faaliyeti denilmektedir³. Aslında bu faaliyet de idarî faaliyettir; yasama faaliyeti olmadığı şüphe götürmediği gibi, yargısal olmadığı da aynı şekilde şüphesizdir⁴. Suç işlendikten sonra kolluğun yaptığı bu faaliyet adli makamların faaliyetinden öncedir ve bu sebeple suç muhakemesi içine girmemektedir⁵.

2) Terminoloji

Kolluğun görevinin kamu düzenini ilgilendiren kanunların ihlâl edilmesini yasaklamak olduğuna yukarıda değinmiştik. Bu yasaklama da iki şekilde gerçekleştirilmiştir : suçtan önce, suçtan sonra. Suçtan önceki yasaklama suç sebeplerini ortadan kaldırma, bu sebeplerin gelişmesini takip ederek gerekli tedbirleri alma şeklinde belirmektedir. Geleneksel olarak buna idarî kolluk denmiştir. Demek ki, idarî kolluk kamu düzenini, kamu güvenliğini ve sağlığını koruyan kolluktur⁶. İdarî kolluğa bu sebeple önleyici kolluk (police préventive) adı da verilmektedir. Suç işlendikten sonra failleri yakalamak için yapılan işe de “tenkil edici kol-

3) LAMBERT, Douis : Traité theorique et pratique de police judiciaire. 2. éd. Lyon, 1947, sh. 13.

4) MANZINI, Vincenzo : Trattato di diritto processuale penale italiano, 3. éd., Torino, 1949, cilt II, sh. 265/not 1.

5) VELOTTI, Giuseppe : Manuale di procedura penale. Roma, 1965, sh. 34.

6) CHAUMEIL, Jean - Marie : La police judiciaire, Lille, 1953, sh. 21.

luk" denmiştir. Tenkil edici kolluğa adlî kolluk veya suç kolluğu (police judiciaire veya police criminelle) adı da verilmektedir⁷. Bizce, adlî terimi açık değildir; adlîye içine savcı gibi hâkimler de girmektedir. Halbuki, bu kolluk ile hâkim karıştırılmamalıdır. Bizce, Fransız doktrininde adlî polis içinde sorgu hâkimlerinin gösterilmesi bizim hukukumuzda uymaz⁸; bizce hâkim, muhakeme yapanlar arasındadır, yargılama işini yapar; adlî kolluk ise delilleri toplamada yardımcı olabilir; yaptığı yargılama değildir, daha fazla iddia makamına, bazı durumlarda da yargılama makamlarına yardımcıdır. Hatta esas itibariyle yaptığı iş, muhakemeden öncedir. Bu bakımdan, karışıklığa yer verecek adlî kolluk yerine buna suç kolluğu (= police criminelle) adı verilmesi uygun olur.

Kolluğun bu şekilde ayrılması tenkit olunmuştur. Sonuçta her iki görevin kanunlara aykırılıkları önlemek şeklinde özetlenebileceği ileri sürülmüştür. Bunların bir tek görevin iki görünüşü olduğu iddia edilmekte, kolluğun gerek önleyerek gerekse cezalandırmada araç olarak kamuyu koruyan kanunları ihlâl edenlerin hareketlerini durdurduğu söylenmiştir. Bu düşüncede olanlar sosyolojik bakımdan cezalandırmanın amacının önlemek olduğunu, cezanın önlemek için verildiğini, cezalandırma ile önlemek arasında bir fark bulunmadığını düşünmektedirler⁹.

Kanımızca, cezalandırmak ıslâh etmek ve toplumdandan çıkarmak (ölüm cezası, süresiz hapis) şeklinde olduğunda önleyici olduğu gibi, hattâ bazılarında göre intikam almak için olduğunda bile yine de korkutuculuğu sebebiyle önleyicidir, denebilir; fakat her önleme cezalandırmayı gerektirmediğinden yine de iki kolluk görevi arasında bir ayırım mümkündür. Kolluk, bazı tedbirlerle trafiği düzenlediğinde suç işlenmesini önlemektedir, fakat bir ceza verdiği söylenemez. Demek ki cezalandırmayı önlemek durumunda önlemek ve cezalandırmak beraberdir, fakat cezalandırmadan da önlemek mümkün olduğuna göre, bu kavramlar birbirinden farklıdır. Bu yazarları tatmin edecek bir ayırım, aynı olmakla beraber, demek ki, cezalandırarak önlemek ve cezalandırmadan önlemek şeklinde olmalıdır ki, aynı kapıya çıkmaktadır. Buna karşı, cezalandırmadan

7) Aynı yazar, sh. 13.

8) Fransız doktrininde sorgu hakimleri adlî polis ajanları arasında sayılmaktadır. Arama kararı veren sorgu hakiminin de, tutanak düzenleyen kır bekçisi gibi adlî polis işlemi yaptığı söylenmiştir (Bu hususta, bk. LAMBERT, Louis: a.g.e., 13, 16, 34-36). Bilinmeyen kimseler hakkında Fransada dava açılması da sorgu hakimlerini adlî polis saymayı gerektiricidir.

9) SICOT, Marcel : a.g. makale, sh. 33.

da önlemenin mümkün olduğunu, polisin bir kimseyi arayıp bulmasının bile önleyici olduğunu ileri sürenler olmuştur¹⁰. Burada sadece bulmak değil, fakat cezalandırmak için bulmak söz konusu olduğundan, “cezalandırarak önlemek” görevi içinde olduğumuz kabul edilmelidir.

3) Görevleri

Suç kolluğunun temel görevi, suçları aramak, faillerini tayin etmek amacı ile yapılan araştırmadır¹¹. Bu araştırmalar arasında hiç şüphesiz en önemlisi suçların delillerini ele geçirip korumadır; çünkü, daha sonra yapılacak suç muhakemesi sonucunda sanığın beraat etmesi veya mahkûm olması çoğu zaman daha önceki bu işlerin iyi yapılmasına bağlıdır¹². Suç kolluğunun bir suç haberi üzerine delilleri bu şekilde koruyucu işleri yapabilmesi ve failleri arayıp bulabilmesi için elinde bir takım imkânların bulunması gerekmektedir. Fransada suç kolluğunun bu işleri yapabilmesi için bazı kısımlara ayrıldığı görülmektedir¹³. Gerek merkezde, gerekse merkez dışında uzmanlaşmış devriyeler dairesi, adlî kimlik dairesi, özel ve adlî işler dairesi gibi bölümlerle karşılaşılmaktadır. Uzmanlaşmış devriyeler dairesi bizim cinayet masası dediğimiz kısım, yol kısmı (yollardaki suçüstü durumlarını devamlı olarak denetleyen bölüm ile karakolların üstesinden gelemediği işlerde gerekli soruşturmayı sağlayan kısım), sorgu hâkimlerine sanıkları tutukevinden götüren kısım, fuhuş, müstehcen yayın hususlarını izleyen ahlâk kısmı gibi kısımları içine almaktadır. Bu kısımda çocukların suçları için de ayrı bir kısım bulunmaktadır. Adlî kimlik dairesi (Le service de l'identité judiciaire) evvelce suç işlenmesi dolayısıyla adliye ile temasa gelmiş kimselerin kimliklerini muhafazaya ayrılmıştır. Bunun içinde de beş alt ayırım bulunmaktadır. Adlî sicil kısmında Fransız mahkemelerince mahkûm olanlar hakkında kısa bilgiler bulunmaktadır. Parmak izi, antropometri ve fotoğraf bölümleri de vardır. Adlî sicil kısmında sadece mahkûm olanlarla yetinilmemiş şikâyetçi, tanık veya şüpheli olarak polisle işi olanlara da fişler ayrılmıştır. Fotoğraf kısmında sadece sanıkların değil, suç yerlerinin de fotoğrafı alınmıştır. Nihayet ayrıca, malî işlerle doktorluk ve eczacılık işleri ile dolandırıcılık, emniyeti suistimal, karşılıksız çek ve şantaj suç-

10) CHAUMEIL, Jean-Marie : a.g.e., sh. 20.

11) MANZINI, Vincenzo : a.g.e. ve cilt, sh. 264.

12) VELOTTI, Giuseppe : Aspetti e problemi della polizia giudiziaria (Rivista penale, 1965, No. 4, sh. 237); ayrıca, a.g.e., sh. 34/35.

13) PERROT, Daniel : a.g.e., sh. 43-44.

ları ile ve yine dolandırıcılık, emniyeti suistimal gibi işlerle uğraşan özel kısımlar da bulunmaktadır.

Kanımızca, bu kısımların neler olacağı, bizce Kimlik Dairesi dışında, ülkelerin durumuna göre yani işlenen suçların çokluğuna ve suçluların zor veya kolay yakalanır olmasına göre değişmelidir.

4) Nitelikleri

Bu nitelikler gizli, teknik ve tenkil edici olmak şeklinde özetlenebilir¹⁴. Öteki kolluk açık olmalıdır; vatandaş o kolluğun aldığı tedbirleri görmeli, gördüğü için de suç işlemekten çekinmelidir; çünkü, genel kolluk suç işlenmesini, o daha işlemeden önce önleyen polistir. Genel kolluk teknik değilken, suç kolluğu teknik olmalıdır; yukarda parmak izi, polis laboratuvarı gibi kısımlara değindik. İşte bu bilgilere sahip kimselerin gizlice yaptıkları araştırmalar sonucudur ki failer bir kaç saç telinden, bir kan damlasından, parmak izinden, iş gördükleri yer veya iş görme şeklinden ortaya çıkarılabilecektir. Nihayet suç kolluğu suç işlendikten sonra işe el koyduğu için, failin cezalandırılması veya cezalandırılmaması yolunda ilk ayırma esas olacak bir çalışma yapacaktır; genel kolluk gibi önleyici değildir; genel olarak yasaklara uymayı sağlamak zamanı geçtikten sonradır ki işe el koymaktadır.

5) Tarihçesi

Bu ayırımın Fransız mevzuatından bütün dünyaya yayıldığı ileri sürülmüştür¹⁵. Eğer böyle ise, çok eski olmadığı kabul edilmelidir. Nitekim, suçları arayıp delilleri ortaya çıkarmakla görevli polise "adli polis" dendiği tarih olarak Fransız yazarlar ilk defa 1941 - 1942 yılını göstermektedir¹⁶. Ama işin aslı daha başkadır. Bu ayırımın Fransız devriminden sonra IV. yılda çıkarılmış bir kanunun 19 ve 20. maddelerinde görüldüğü ve bu kanunun ayırımının 1808 Ceza Muhakemeleri Kanununun gerekçesinde tekrarlandığı anlaşılmaktadır¹⁷.

Fransa'da mahkemelerin yanına savcılıklar konulduğunda, bu savcılığın emrindeki güvenlik kuvvetlerinin de ceza adaletinin hizmetine gir-

14) CHAUMEIL, Jean - Marie : La police judiciaire. Lille, 1953, sh. 13.

15) VELOTTI, Giuseppe : a.g. makale, sh. 235; BELLAVISTA, Girolamo: Polizia giudiziaria e magistratura nel processo penale (Archivio penale, 1952, fas. VIII-IX-X, Parte I, sh. 289).

16) Bu hususta, LAMBERT, Louis : a.g.e., sh. 14/15; CHAUMEIL, Jean-Marie : a.g.e., sh. 59.

17) MANZINI, Vincenzo : a.g.e., ve cilt, sh. 265/not 1.

diği görülmektedir. Ceza adaletinin hizmetinde çalıştığı sırada bu güvenlik kuvvetleri adli polis görevi yapmışlardır, deniliyordu.

Ülkemizdeki duruma gelince, bizde kolluk ve dolayısıyla suç kolluğu, görevinin başlardanberi asker kişilerce yapıldığı anlaşılmaktadır. Daha önce bu hizmetin her yerde olduğu gibi halk tarafından yapıldığına da rastlanmaktadır. Örneğin, İtalya'da 9. yüzyılda itimada şayan kimselerin seçildiği ve bunların yeminlerinin teminatı altında suçları ve suçluları ihbar mecburiyetinde oldukları, bu görevlerini yerine getirmedikleri durumlarda kendilerine ağır cezalar verildiği belirtilmektedir¹⁸. Bizde de Eski Türklerde bir ev veya kervan basılır ve suçlu bulunamazsa zararını o mahal veya köy halkına ödetildiği görülmektedir; böylece, herkesin uyanık bulunmaya ve suçlularla uyuşmamaya mecbur olduğu söylenmiştir¹⁹. Ama Türklerde devlet memuru olarak asayiş ve inzibat ile ilgilenen subaşı, askerî işlere bakan bir kumandandı²⁰. İslâm Türkleri zamanında subaşının daha küçük bir mevki sahibi olduğu görülmüştür; bir vilâyetin mülkî ve askerî idaresine bakan bir memurdur. Osmanlılar zamanında vazifeleri daha da küçülmüştür; belediye zabıtası görevini görmek, askerî kuvvetlere de inzibat ve asayışte yardım etmektedir²¹. Subaşılardan kadı ile ilişkili ve onun emirlerini yerine getirdiği söylenmiştir²².

Subaşılara sonra yasağcı dendiği, maiyetlerine ases'ler denilen yeniçerilerin verildiği anlaşılmıştır. 1826 yılında yeniçeriler ortadan kaldırılınca onun yerini alan askerî teşkilât kolluk görevini de yerini getirmiştir. Belediye işlerine bakan muhtesiplerin teşkilâtı genişletilerek bir İhtisap Ağalığı teşkilâtı kurulmuştur. 1826 dan 1846 ya kadar durum böyle gitmiş, 1846 da bir Zaptiye Nezareti kurularak bir Polis Nizamnâmesi yapılmıştır²³. O tarihten bu yana polis teşkilâtı askerî kuvvetlerden ayrı olarak gelişmektedir.

18) MANZINI, Vincenzo : a.g.e., ve cilt sh. 264/not 3.

19) ALYOT, Halim : Türkiyede Zabıta (Tarihî Gelişim ve bugünkü durum). Ankara, 1947, sh. 12.

20) Bu kelimeyi Osmanlıların kalın telaffuz ederek Subaşı dedikleri, aslında bunun bütün Türk lehçelerinde ordu, asker anlamına gelen "Sü" kelimesinden çıktığı, subaşının belli bir asker grubunun başı olduğu ileri sürülmüştür (Bu hususta, ALYOT, Halim : a.g.e., sh. 10).

21) ALYOT, Halim : a.g.e., sh. 10.

22) TONGUR, Hikmet : Türkiyede Genel Kolluk teşkil ve görevlerinin gelişimi, Ankara, 1946, sh. 23.

23) ALYOT, Halim : a.g.e., sh. 30, 31, 69, 71, 75.

III. SUÇ KOLLUĞU KONUSUNDA SİSTEMLER

Suç kolluğu veya kısaca adlî polis kolluğun adliye ile ilgili işlerini yapan kısmıdır. Kolluğun adlî vazifeleri şeklinde daha doğru söylenebilen bu kavram kısaltılmak suretiyle adlî polis şeklini almaktadır. Adliye ile ilgili görevleri yerine getiren kolluğun öteki kolluk görevlerini yapan kısımdan ayrı olup olmaması üzerinde uzun boylu tartışmalar yapılmıştır. Bu konuda üç sistem ile karşılaşmanın mümkün olduğu belirtilmiştir²⁴. Adlî işlerle öteki işlerin aynı kollukça yapılması sistemi, adlî işlerle öteki işleri yapan kolluğun birbirinden ayrılması sistemi ve nihayet karma sistem.

1) Suç kolluğu işlerinin aynı kolluk kuruluşunca yapılması sistemi

Bu fikirde olanlar tarihsel bakımdan, kolluğun adliye ile ilgili olan ve olmayan işleri baştanberi yapageldiğine dikkati çekmektedirler. Bunlara göre, kolluğun bazı görevlerinin adliye ile ilgili olması kolluk içinde organik bir ayrılığı gerektirmemelidir; burada ayrı olan personel değil, sadece görevlerdir²⁵. Bağımsız bir adlî kolluk bünyesi isteyen kimseler, bu düşünceye göre, iyi niyetli olmakla beraber bilmedikleri ve her cephesini incelemedikleri bir konuda konuşmaktadırlar²⁶.

Sonuç olarak, adlî kolluk görevlerinin de idarî nitelikte olduğuna dayanan bu görüşe göre, suçları ve suçluları aramakla da suçların önlenmediği, önleme ile tenkil etme arasındaki farkın bile sun'î, yapma olduğu belirtilmiştir.

İdarî veya önleyici kolluk makamları ve memurları ile adlî işleri yapan kolluk makam ve memurları aynı kimseler olmalıdır. Böyle olunca, bu memurlar birbiri yerine kullanılabilir²⁷. Bu da bir çok faydalar sağlar. Memur sayısı çoğaltılmaz, önleyici işlerde edinilen bilgiler yani suçlar işlenmeden edinilen bilgiler suç işlendikten sonra da aynı kimseler tarafından kolaylıkla kullanılır. Bunların yetiştirilmeleri bakımından da masraf azalır, aynı bilgiler daha kalabalık bir kitleye verilir ve bu şekil-

24) KIUKAS, U. : Principes d'une organisation de la police criminelle. (Revue internationale de police criminelle, 1954, sh. 34, sh. 35 v.d.).

25) VELOTTI, Giuseppe : a.g. makale, sh. 236.

26) SICOT, Marcel : a.g. makale, sh. 36/37.

27) CHAUMEIL, Jean-Marie : a.g.e., sh. 20.

28-29) KIUKAS, U. : a.g. makale, sh. 36.

de maliyet düşürülür²⁸. Sonuç olarak, gerek suçtan önce, gerek suç işlendikten sonra yapılması gerekli işleri öğrenen iyi bir kolluk memuru çok fazla zorluk göstermeyen işleri de pekâlâ yapabilir²⁹.

2) Suç kolluğu işlerinin ayrı bir kuruluşca yapılması sistemi

Kolluğun adli işlerinin ayrı bir yetiştirmeyi gerektiği fikri ayrı bir kuruluşa kadar götürmektedir. Böylece, kolluğun bu işleri yapan kısmında uzmanlar bulundurulur, bunlar bir takım araçlardan faydalanır, yetiştirmeleri de ötekilerden ayrı olur. Böyle bir kolluk suçlarla mücadelede çok daha etkilidir. Buna karşılık, böyle bir kolluk kuruluşu bazı zorluklarla da karşılaşmaktadır. Bu zorlukların başında malî olanlar gelmektedir³⁰. Böyle bir kolluk kuruluşu öteki işlere karışmayacak ayrı bir kuruluştur, buna personel bulmak kolay değildir; bulunduğu takdirde de yetiştirilmesi daha fazla masrafı gerektirir ve nihayet ayrı bir kuruluş olunca memur sayısı da artar. Öteki kolluktan ayrıldığı için, önleyici kolluğun sayısız haber alma kaynaklarından bu kısmın yoksun kalması tehlikesinden söz edenler de olmuş, hatta böyle bir denemenin yapıldığı yerlerde öteki kısmın adli kolluğa düşman olduğu ve istediği evrak ve dosyaları vermediği belirtilmiştir³¹.

3) Karma sistem

Bu sistemde genel kolluk içinde bir suç kolluğu, bir adli kolluk kısmı da bulunur. Genel kolluk kuvvetleri gerektiğinde bu uzman kolluğa yardım eder. Bu sistemin faydası, kuruluş masraflarından kısıntı yapılabilmesi, yetiştirme masraflarının azaltılması olarak gösterilebilir. Hangi taraf ağır basarsa, memurlar o tarafa kaydırılabilir.

4) Sistemler konusundaki görüşümüz

Yapılan bu açıklamaların ışığı altında varılabilecek sonuçlar kendiliğinden ortaya çıkmaktadır.

Herşeyden önce, kolluğun yaptığı işlerin idarî olduğu açıktır; bu bakımdan "adli" olan işlerin de bunlardan farklı işler olmadığı hatırdan çıkarılmamalıdır. Yukarda değindiğimiz gibi, kolluk ne yasama ne de yargılama işi yapmadığına göre, yaptığı işin yürütme olduğu anlaşılacak-

30) KIUKAS, U. : a.g. makale, sh. 36.

31) SICOT, Marcel : a.g. makale, sh. 35.

tadır. Bu yürütme işleri içinde de bir ayırım yapıldığında, suç ve suçluların aranıp bulunması, delillerin muhafaza altına alınması şeklinde yapılan yürütme işlerinin önemli bir yer tutabildiği görülmektedir. İşte bu önemin azlığı veya çokluğuna göre ülkeler yukarki sistemlerden birinden birini seçeceklerdir³². Demek ki yukarki sistemlerin, sonuçta, hiç birinin ötekine üstün olduğu söylenememelidir. Suçluluk arttıkça ve suçlular ustalaştıkça kolluğun da gelişmesi ve onlarla başa çıkacak durumu muhafaza etmek için uzmanlaşması gerekmektedir. Bu durumda, masraflarına katlanılabildiğinde en iyisi ayrı bir suç kolluğu kuruluşuna sahip olmaktır. Buna karşılık, suçluların çok fazla olmadığı ve ustalıkla suç işlemediği yerlerde kollukta bu şekilde bir ayırma girişimde yer yoktur; iyi bir kolluk memuru, öteki işleri yanında bu çeşit işlerle de başa çıkabilir. Bu suretle aşırı masraflara girişilmiş olmaz; böylece adli ve idari işlerin aynı kuruluş içinde görülmesi sistemi kullanılabilir. Zengin olmayan ülkelerde suçlular ustalaştığında ve çoğaldığında ise ayrılık sistemine geçebilmek için geniş imkânlar bulunmadığından, genel kolluk kuruluşu içinde bir kısım yetişmiş memur ile bunlarla mücadele edilmesi ve gerektiğinde idari kısımdan faydalanılması yoluna gidilmek de bir sistem olarak (karma sistem) düşünülebilir. Aynı şekilde suç kolluğu da gerektiğinde idari kolluğa yardımda bulunduğu az masrafla işi idare etmek mümkün olabilecektir. Fakat, bu konuda da dikkat edilmesi gerekli tarafın devlet idaresinden az masraf edildi gibi görünülürken, suçların vatandaşa doğrudan doğruya yaptığı zararın da hesaba katılabilmesidir. Bazan, bu şekilde az masrafla iş kurtarılmış gibi görülmesine rağmen, suçluların vatandaşa verdiği zarar uzman bir kolluk kuruluşuna yapılacak masrafı aştığında bu karma sistemle işin kârlı olmadığı açıktır.

Özetlemek gerekirse, sistemlerden birini seçmekte o ülkede suçluların verdiği zarar ile o ülkede kolluğa yapılacak masraflar gözönünde tutulacaktır. Suçlular çok zarar veriyorsa ve imkânlar da elveriyorsa o ülkede uzman bir suç kolluğu kurulmalıdır; suçlular zarar vermekle beraber imkânlar elvermiyorsa karma sisteme gidilmesi mecburîdir; nihayet suçluların verdiği zarar o kadar fazla değilse bu iş bir tek kolluk kuruluşu içinde çözümlenebilir.

Türkiyenin bunlardan hangisi içinde olduğunu söylememiz kolay değildir; çünkü, elimizde bu konuda yapılmış çalışmalar olmadığından bilimsel ve teknik verilere dayanmamız kolay değildir. Yanlız, gözlemlerin her zaman bilimsel ve teknik verilere dayanmadığı, bazan sezgiye dayan-

32) Bu hususta, KIUKAS, U. : a.g. makale, sh. 36-37.

manın da mümkün olduğu bir gerçektir. Dünya yüzünde bir çok ülkelerde idare edenler sezgilerine dayanarak işleri yürütmek mecburiyetinde bulunmaktadır. İşler yürütülmelidir, "Efendim, elimizde bilimsel incelemeler ve veriler yoktur" şeklinde bir mazeret ileri sürülememektedir. Gerçeklerle karşı karşıya olan idareciler, dediğimiz gibi, görevlerini yapmaktan kaçınamadıklarına göre, sezgilerine dayanarak bir sonuca varmak zorundadırlar.

Bugün büyük merkezlerde suçluların eskisine göre daha fazla faaliyette buldukları ve daha fazlasının kolluğun eline geçmediği söylenebilir. Ulaştırma araçlarının artması ve sür'atlenmesi bile kaçma imkânlarını çoğaltmış bulunmaktadır. Köyden şehre akın, piyasaya parmak izi ve hüviyeti bilinmeyen bir çok yeni suçluyu atmaktadır. Demokratik düzenin gerektirdiği serbestlik de kolluğu zayıflatmıştır; öyle ki üç beş kafası işler öğrencinin giriştiği banka soygunları ile başa çıkılamadığı, giriştiği cinayetler aydınlanmadığı için ülkemizde şimdilik geçici de olsa, bir rejim değişikliği demek olan anayasal hakların kanunlarla askıya alınabildiği bir Sıkıyönetim ilânı mecburiyetinde kalınmıştır. Bütün bu durumlar, ülkemizde, hiç olmazsa bazı bölgelerde kolluğun bazı suçlularla başa çıkamayacak durumda olduğunu göstermektedir. Başa çıkabilseydi, Sıkıyönetime hacet kalmazdı.

Durum bu olunca, suçlularla etkili bir mücadele yapabilmek için, sadece bu işle görevli ekipler bulundurmak ve bunları iyi bir şekilde yetiştirmek, iyi bir şekilde donatmak gerektiği sezilmektedir. Ülkemizde demokratik rejimin yürümesinin kuvvetli bir suç kolluğu ile mümkün olabileceğini zannetmekteyiz. Nitekim, gördüğümüz en demokratik ülkelerde vatandaşların kolluktan çok çekindiklerine tanık olmuş durumdayız. Demek ki, bir ülkede hürriyetlerin en bol olduğu zamanlarda kolluğun ve özellikle suç kolluğunun bu hürriyetleri kötüye kullananları yakalaması ve adli makamlara teslim edebilmesi şarttır; tersi olursa, o toplumda bu hürriyetlerden vazgeçmeye kadar gidilmekte olduğu bir gerçek olarak belirmektedir.

Ülkemizde suç kolluğunun uzman bir kadro halinde olması gereği bu şekilde tespit edilmekle iş bitmemektedir. Bu kadroyu gerçekleştirmek büyük masraf istemektedir, dendiğine göre, bunun da düşünülmesi gerekmektedir. Kanımızca, bu sorunun çözümlenmesinde şu şekilde hareket edilebilir: Ülkemizin her yerinde rahatsızlık aynı değildir; Orta çağ düzenine yakın olan tarım bölgelerinin bol olduğu yerlerde durum eskisi gibi idare edilebilir; ancak sanayileşen bölgelerde durum değişiklik göstermektedir. Suçlar ve suçlularla uğraşacak uzman kolluk kuruluşları bu-

ralara özgü olarak kabul edilmelidir. Bunlar da İstanbul, Ankara ve İzmirden daha öteye şimdilik gitmeyecektir, denebilir. Türkiye'de 30 milyon halktan 23 milyonunun jandarma bölgesinde yaşadığı bir gerçektir (Bu hususta, bk. İst. Üniv. Kriminoloji Enstitüsü yayınlarından "Ceza Adaleti Reformu İlkeleri Sempozyumu. İst. 1972, sh. 188-189). Nitekim, örneğin Fransa'da da Paris polisinin durumunun ayrıca ele alındığı ve incelendiği görülmektedir.

IV. AYRI SUÇ KOLLUĞU KURULUŞUNDA BUNUN NEREYE BAĞLANACAĞI SORUNU

Suç kolluğunun Emniyet Kuvvetleri ile Adliye makamları arasında bulunduğu söylenmiştir. Kuruluş bakımından bu kolluk da öteki kolluk gibidir; işleyiş ve görev bakımından ise ötekinden ayrılmakta ve adliye ile ilişki kurmaktadır³³.

Suç kolluğunun İçişleri Bakanlığına, Adalet Bakanlığına, hatta Başbakanlığa bağlı olması gerektiği bile ileri sürülmüştür.

Ülke içinde düzeni muhafaza bakımından görüldüğünde suç kolluğunun da, öteki kolluk gibi, İçişleri Bakanlığına bağlı olması normaldir. Onu İçişleri Bakanlığına değil de Adalet Bakanlığına bağlı görmek isteyenlerin kolluğun yaptığı bazı hukuk dışı davranışları önlemeyi düşündükleri anlaşılmaktadır³⁴. Halbuki bu düşünce doğru olarak tenkit edilmiş ve böyle bir değişikliğin pratik bir fayda sağlamıyacağı, her iki Bakanın da sonuçta aynı hükûmetin üyesi bulunduğu, kolluğun görevini kötüye kullanmasının onun İçişleri Bakanına bağlı olmasına yormanın çocukça olduğu belirtilmiştir³⁵. Başbakanlığa bağlı olmasının da bu durumu değiştirmeyeceği hatta hükûmetin etkisini arttıracığı aynı mantıkla müdafaa edilebilir³⁶.

Kolluk ister adli, ister adliye dışı işlerde çalışsın, daima yürütme organına bağlı bulunacaktır. Bu veya şu bakanlık olması durumu değişik-

33) RIGHI, Fulvio : Polizia giudiziaria ed autorità giudiziaria (La Giustizia Penale, 1960, fas. VII-VIII, Parte I, col. 305).

34) 1917'de Fransada Chardon projesinde polis ve jandarmanın Adalet Bakanlığına bağlı olması istenmişti (Bk. CHAUMEIL, Jean-Martie : a.g.e., sh. 335).

35) SICOT, Marcel : a.g. makale, sh. 34.

36) Fransada Marin projesi Başbakanlığa bağlı bir adli polis üzerinde durmuştu (Bk. CHAUMEIL, Jean Marie : a.g.e., sh. 335).

tirmez. Nitekim bugün kolluğun gerektiğinde Cumhurbaşkanı'dan tutun da Bakanları, Valileri, savcıları hatta bazan hakimleri amir kabul edip bunların emirlerini yerine getirdiği görülmektedir³⁷. Adliyeye ait işleri görürken, polis yürütmenin temsilcisi savcılıklar ile daha fazla ilişkili olmaktadır. Bu bakımdan polis ile savcılık arasındaki ilişkinin nasıl düzenleneceği üzerindeki tartışma bizi daha fazla ilgilendirmektedir. Bu konudaki fikirleri üç kısımda görmek mümkündür.

1) Suç kolluğu savcılığı bağlı olmamalıdır görüşü

Suç kolluğun savcılığa bağlanmasının sakıncalı olduğunu düşünenler savcının adliyecisi olduğu ve bu bakımdan kolluğun yaptığı araştırmalara yabancı kalabileceği fikrindedirler. Bu fikre göre kolluğun yaptığı araştırmalar adliyecilerin yaptığı objektif ve serinkanlı soruşturmalara benzememektedir³⁸. Hatta, bir kolluk birliğini uygun olarak yönetmek üzere yetiştirilmemiş bulunan savcının kolluk işlerinde beceriksizlik etmesi ihtimalinden çekinilmiş ve onurunun kırılacağı ileri sürülmüştür³⁹. Suç kolluğu savcılıklara bağlanınca, onun hareketsiz bir duruma gireceği, çünkü savcının kolluk amiri olarak yetişmemiş olduğu, savcı olduğu, bu yüzden kolluğun hareketlerini kötürümleştireceği, bürokratik bir idareyi araya koyacağı ileri sürülmüştür⁴⁰. Netice olarak, kolluğun, adli de olsa, kendi şefleri bulunması gerektiği anlaşılmaktadır, denmiştir. Ayrıca, savcıya bağlı ayrı bir kolluk kuruluşunun masrafları da arttıracığı hatırlanmaktadır.

2) Suç kolluğu savcılığa bağlı olmalıdır görüşü

Suç kolluğunun savcılığa bağlı olması fikri, suçların ve suçluların aranıp bulunmasında bu kuruluşun bir adliyecisi emrinde bulunmasının vatandaşlara sağlayacağı teminata dayanmaktadır. Bu bağlılık tam anlamı ile olduğunda suç kolluğu amir ve memurlarının tayinlerinden nakillerinden, yükselmelerinden kendilerine disiplin cezası verilmesine kadar bütün işlerinin savcı tarafından yapılması gerekecektir. Bu şekilde hiyerarşik bir amirin emrini onun istediği gibi yerine getirmek mecburiyeti de tam anlamı ile gerçekleştirilmiş bulunacaktır, diye düşünülmektedir.

37) Bu hususta, CHAUMEIL, Jean-Marie : a.g. sh. 60.

38) VELOTTI, Giuseppe : a.g. makale, sh. 240/241.

39) BELLAVISTA, Girolamo : a.g. makale, sh. 291.

40) CHAUMEIL, Jean-Marie : a.g.e., sh. 335/336.

Daha kısa bir deyişle organik bağlılık sağlandığında görevsel bağlılık da tam anlamı ile sağlanmış olacaktır.

İtalyada Anayasanın 18. maddesinde "Adli makamlar kolluktan doğrudan doğruya faydalanır" şeklinde bir hüküm bulunmaktadır. Bu hükmün sadece görevsel bağlılığı mı, yoksa organik bağlılığı da mı gerektirdiği orada tartışma konusu olmuştur⁴¹. Fakat böyle mutlak bir bağlılık fikrini bir çok yazarlar sakıncalı, bazıları da gerçekleştirilmesi pratik bakımdan imkânsız bulmuşlardır. Uygulamada, buna taraftar olanlar bile böyle bir bağlılığın gerçekleştirilmemiş bulunduğuna işaret etmektedirler⁴².

3) Karma sistem

Adli görevleri yapan kolluğun savcının emirlerini yerine getirmesi için savcının bu kolluk kuruluşu üzerinde etkisi bulunması gerektiği anlaşılmaktadır; fakat bu çeşit kolluğun bütün durumları bakımından savcılığa bağlılığı da savcılık için ayrı bir yük teşkil etmektedir. Durum bu olunca, bu kolluğun savcılığa hem bağlı olması, hem de yük olmaması şeklinde orta bir yol aranması gereklidir. İtalyada bu denemenin yapıldığı görülmektedir. Suç kolluğu kuruluşunda çalışanların, kendilerinden yani kolluktan olan şefleri bulunmaktadır; fakat bu kolluk şefi memurlarının hareketlerinden savcıya karşı sorumludur. Savcının bu şefler hakkında görevleri ile ilgili işlerde doğrudan doğruya kovuşturmaya girişmek yetkisi bulunmaktadır. İtalyan Ceza Muhakemesi kanununun 16. maddesinde bulunan ve adli polis amir ve memurları aleyhinde Adalet Bakanının izni olmadan kovuşturma yapılmasını engelliyen hüküm, Anayasanın "Adli Makamlar suç kolluğundan doğrudan doğruya faydalanır veya onu vasisiz olarak kullanır" hükmüne (m. 109) aykırı görülerek iptal edilmiştir⁴³. Bu şekilde savcılık ceza kovuşturması yapabilmektedir. Savcılık ayrıca suç kolluğu amir ve memurlarına disiplin cezası da verebilmektedir (İt. CMUK. m. 229). Her bölgenin en yüksek suç kolluğu amiri savcının rızası olmaksızın azledilememekte veya başka yere nakledilememektedir. Ayrıca suç kolluğu amir ve memurlarının savcının uygun mütaleası olmadan yükselmesi de kabul edilmemiştir. Suç kolluğu olarak çalışan bir

41) EULA, Ernesto: La polizia giudiziaria (Rivista penale, 1967 sy. 9, sh. 530).

42) BELLAVISTA, Girolamo: a.g. makale, sh. 291.

43) CONSO, Giovanni: Autorità giudiziaria e polizia (Archivio Penale, 1968, fas. III-IV, Parte I, sh. 169).

kimse bu görevden ayrıldığında iki yıl bu mütaleaya muhtaçtır (İt. CMUK. m. 220).

Savcının bu yetkileri yanında suç kolluğu şeflerinin de yetkileri bulunmaktadır. Onların da yanlarındaki memurlara disiplin cezası vermeleri mümkündür.

V. SONUÇ

Görüldüğü gibi, karma sistemde suç kolluğu savcının etkisi altında kalmakta, fakat ona yük olmamaktadır; kendi şefleri bu yükü paylaşmaktadır, üzerine almaktadır.

Kanımızca, ülkemizde de karma adını verdiğimiz bu sistem gerçekleştirilmelidir. Bu konuda CMUK. m. 154 karşımıza çıkmaktadır. Bu madde suç kolluğunun kuruluş olarak savcılık ile bağlılığını reddetmekle beraber, görevsel bağlılığını da zayıflatmaktadır. Şöyle ki, bu maddeye göre savcı emrini kaide olarak ancak kolluk amirlerine doğrudan doğruya verebilmekte, kolluk memurlarına verememektedir. Kaide olarak savcının emri kolluk amirlerine verilecek, kolluk amiri onu memurlarına iletacaktır. Ancak istisna durumlardadır ki savcı kolluk amirini atlayarak memura şifahî emir verebilmektedir⁴⁴. Bu durum, bizce, savcının adlî polis üzerindeki etkisini azaltıcıdır; savcı amire olduğu gibi, memura da doğrudan doğruya emir verebilmelidir. Kanun bu şekilde değiştirilmelidir.

Yine aynı maddede yapılacak ikinci bir değişiklik tıpkı İtalyan kanununda olduğu gibi savcının doğrudan doğruya kolluk amirini kovuşturmasına engel olan hükümde olmalıdır. Bugünkü durumda, savcı zabıta memurlarını doğrudan doğruya kovuşturabilmekte, fakat zabıta amirlerine dokunamamaktadır. Bunlar Hakimler Kanunundaki usûle göre kovuşturulabilmektedir (CMUK. m. 154/4). Kanımızca, bu hüküm kaldırılmalı ve savcının bu konuda kuvvetli olmasına imkân verilmelidir. Ayırı-

44) Bu konuda Ceza İşlerinin tamimi (25-6-1945, 62/14) için bk. ÇAĞLAYAN, Muhtar : Gerekçeli, notlu ve içtihatlı Ceza Muhakemeleri Usûlü Kanunu. Ankara, 1966, cilt II, sh. 71). “..Şifahî emirlerin CMUK m. 154 gereğince mühim ve müstacel durumlara özgü olması şart olduğundan, zaruret olmayan hallerde emirlerin yazılı olmasına itina edilmeli, zaruret olmadıkça zabıta memurlarına bir iş için doğrudan doğruya emir verilmeyip emniyet makamlarile temasta ve muhaberede bulunulmalıdır” (Ceza İşl. 13/9/1940, 164/33) Aynı kitap, sh. 73.

ca, yine İtalyada olduğu gibi, savcının suç kolluğu görevi yapanların nakli ve azli hususunda yetkili olması aranmalıdır; yine orada olduğu gibi kolluk amirlerinin memurlarına disiplin cezası verebilmesi yanında savcının da aynı memurlara disiplin cezası vermesi mümkün olmalıdır.

Bu kanunî hükümler yanında suç kolluğu memurlarının araba, telsiz, laboratuvar gibi imkânlardan faydalanması da sağlanmalıdır. Bunların neler olabileceğini ortaya çıkarmak için kolluk konusunda Üniversite, adliye ve kolluk yetkililerinin toplanarak sorunu bir kollokyum halinde ele almaları yoluna gidilmelidir. Kanımızca, sorun o kadar önemlidir ki, kuvvetli bir suç kolluğu olmadan, serbestliğin ve hürriyetin en fazlasını sağlayan demokratik düzen içinde kalmak bile zor olacaktır. Eğer suç kolluğu suçluları bulmaz veya bulamaz ise, halk efkârı böyle bir demokratik düzenden bile vazgeçebilir. Demokratik düzen içinde, hürriyetten faydalanarak suç işleyenler kuvvetli bir suç kolluğu tarafından yakalandığı ve yakalanacağı fikri telkin edildiği takdirde demokrasiden de şikâyetler azalmış olacaktır.

B İ B L İ Y O Ğ R A F Y A

- ALYOT, Halim : Türkiyede zabıta (Tarihî gelişim ve bugünkü durum). Ankara, 1947.
- BELLAVISTA, Girolamo : Polizia giudiziaria e magistratura nel processo penale (Archivio penale, 1952, fas. VIII-IX-X, Parte I, col. 289).
- CHAUMEIL, Jean-Marie : La police judiciaire. Lille, 1953.
- CONSO, Giovanni : Autorità giudiziaria e polizia (Archivio penale, 1968, fas. III-IV, Parte I, sh. 169).
- ÇAĞLAYAN, Muhtar : Gerekçeli, notlu ve içtihatlı Ceza Muhakemeleri Usûlü Kanunu. Ankara, 1966, cilt II.
- KIUKAS, U. : Principes d'une organisation de la police criminelle (Revue internationale de police criminelle, 1954, sy. 74, sh. 35).
- LAMBERT, Louis : Traité théorique et pratique de police judiciaire, 2. éd. Lyon, 1947).
- MANZINI, Vincenzo : Trattato di diritto processuale penale italiano. 3. ed., Torino, 1949.
- PERROT, Daniel : Manuel-Formulaire de police administrative et judiciaire. 5. éd., 1945.

- RIGHI, Fulvio : Polizia giudiziaria ed autorità giudiziaria (La Giustizia penale, 1960 fas. VII-VIII, Parte I, col. 305).
- SICOT, Marcel : Police générale et police judiciaire (Revue internationale de criminologie et de police technique, 1954, vol. VIII, sy. 1, sh. 32)
- TONGUR, Hikmet : Türkiyede Genel Kolluk teşkil ve görevlerinin gelişimi. Ankara, 1946.
- VELOTTI, Giuseppe : Manuale di procedura penale. Roma, 1965.
- VELOTTI, Giuseppe : Aspetti e problemi della polizia giudiziaria (Rivista penale, 1965, sy. 4, sh. 237).